

รูปแบบการพัฒนาจิตแห่งความเคารพสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

Model for Developing Respectful Mind of the Upper Secondary Students

ธีระชน พลโยธา

Abstract

The study aims to study a model for developing respectful mind of the upper secondary students. This is a qualitative research. The data is collected by in-depth interview of the administrators and teachers with extended experiences in teaching and extra curriculum activities. The interview is formed with semi-structured questions and the data analysis will be described.

The result showed that experts define the respectful mind as the response to an individual or a group of people with acceptance and realizing the value and the ability to work with others, with open mind, respect and the realization of the equality each individual, which is directly related to Howard Garner's ideas. But in the current Thai context, the expert has expanded the elements of respectful mind to include the humbleness and the non-stereotype. To develop the respectful mind, the engagement technique should be employed, the critical thinking should be practiced and volunteer spirit activity, will be used.

Keywords : Respectful Mind, Technique of Participant, Critical Thinking

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบในการพัฒนาจิตแห่งความเคารพของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย การศึกษาใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้บริหารและคณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้แก่นักเรียน ใช้แบบสัมภาษณ์ซึ่งเป็นแนวคำถามกึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบปรากฏการณ์วิทยาเชิงพรรณนา

ผลของการศึกษา พบว่า ผู้เชี่ยวชาญอธิบายความหมายของจิตแห่งความเคารพ หมายถึง การตอบสนองต่อบุคคลหรือกลุ่มคนด้วยการยอมรับ เห็นคุณค่าและสามารถทำงานร่วมกันกับบุคคลที่มีความแตกต่างกันอย่างเปิดใจกว้าง เคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของไฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ แต่ในบริบทของสังคมไทยในปัจจุบันผู้เชี่ยวชาญได้ขยายความองค์ประกอบของจิตแห่งความเคารพรวมถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน และการไม่ตัดสินบุคคลแบบภาพพจน์เหมารวมด้วย ส่วนรูปแบบในการพัฒนาจิตแห่งความเคารพใช้เทคนิคในการสร้างการมีส่วนร่วม การฝึกทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการทำกิจกรรมจิตอาสา

คำสำคัญ จิตแห่งความเคารพ, เทคนิคในการสร้างการมีส่วนร่วม, การคิดอย่างมีวิจารณญาณ

บทนำ

ประเทศไทยปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย คำว่า “ประชาธิปไตย” ประกอบด้วยคำว่า “ประชา” หมายถึง หมู่คนหรือปวงชน กับคำว่า “ธิปไตย” คือ ความเป็นใหญ่ คำว่า “ประชาธิปไตย” จึงหมายถึง “ความเป็นใหญ่ของปวงชน” ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ไว้ในหนังสือพจนานุกรมทางราชการว่า “แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นสำคัญ” (สถาบันปรีดี พนมยงค์. 2557) อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันภายใต้การปกครองประชาธิปไตย ประเทศไทยกลับเต็มไปด้วย ความขัดแย้ง (Conflict) ซึ่งเป็นความไม่เห็นพ้องต้องกัน ระหว่างประชาชนในประเทศ จนเกิดเป็น

วิกฤตการณ์การเมืองไทยในปัจจุบัน ที่มีการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย แบ่งสีแบ่งข้าง อันเป็นปัญหาประเทศที่ทุกฝ่าย กำลังเร่งช่วยกันหาทางออกให้กับประเทศ

นักการศึกษาคนสำคัญของประเทศ คือ ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี (สาโรช บัวศรี. 2520: 67-68) อธิบายว่า การที่บุคคลได้อยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยนั้น จะต้องมีความสัมพันธ์กัน 3 ประการ คือ 1) มีความเคารพซึ่งกันและกันอย่างยิ่ง คือ การยอมรับ หมายถึง ทุกคนต้องให้เกียรติ ซึ่งกันและกันด้วยกาย วาจา และความคิด ทุกคนย่อมเคารพในความคิดของตน ย่อมมีการให้โอกาส และเคารพต่อความคิดของทุกคน ถ้าถือหลักการอย่างเคร่งครัดจริงๆ แล้ว การล่วงเกินผู้อื่น การทำร้ายผู้อื่น การโกรธผู้อื่น ย่อมเป็นการไม่เคารพซึ่งกันและกัน และผิดหลักประชาธิปไตยทั้งสิ้น 2) มีการแบ่งปัน ร่วมมือ ประสานงานกัน คือ สามัคคีธรรม หมายถึง การที่บุคคลมีความสามารถในด้านใดก็ตาม ก็รับอาสางานไปทำ ไม่ป้ายเปียง ไม่หลีกเลี่ยง ทุกคนจะร่วมมือ และประสานงานกันตามอัตภาพ ตามแผนงานที่ได้ตกลงร่วมกัน ไม่มีการถ่วงถ่วงหรือตื้อตื้อ และ 3) การมีความเชื่อมั่นในวิธีการแห่งปัญญา คือ ปัญญาธรรม หมายถึง การร่วมมือกัน มีความสามัคคี ซึ่งรวมไปถึงการได้รับการศึกษาเพื่อพัฒนาปัญญา เพื่อนำมาใช้ในการร่วมมือกัน

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า การยอมรับเป็นหนึ่งในศีลธรรมพื้นฐานของสังคมเป็นรากฐานของ ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน และสิ่งดีงามต่าง ๆ เป็นสิ่งที่กำหนดรูปแบบของคุณลักษณะ และบุคลิกภาพ รวมไปถึง หลักการหรือมาตรฐานของการกระทำของบุคคลที่เหมาะสม (Miller; & Predo. 2006: 293) ดังนั้น ในโลกยุคปัจจุบันจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีการยอมรับซึ่งมีความหมายสอดคล้องกับแนวคิดจิตแห่งความเคารพ (Respectful Mind) ที่ไฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Gardner. 2006) อธิบายถึงความสำคัญว่าโลกในปัจจุบันมีความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันหลากหลายรูปแบบ หากต้องการให้ทุกคนอยู่รวมกันได้โดยสุขสงบต้องเคารพซึ่งกันและกัน กล่าวคือ มนุษย์ ต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน โดยไม่มีความเกลียดชังและความปรารถนาที่จะทำร้ายผู้อื่น การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ยอมรับและเห็นคุณค่าความแตกต่างของกันและกัน ยกย่องและให้เกียรติผู้อื่นตามสถานะที่เขาเป็น แต่ถ้าคนในสังคมขาดจิตแห่งความเคารพอาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง และทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ และในที่สุดก็นำไปสู่ภาวะตึงเครียด ใช้ความรุนแรงและการทำสงครามในที่สุด การส่งเสริมให้บุคคลมีจิตแห่งความเคารพเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ปัญหาความขัดแย้งที่สร้างสรรค์ เนื่องจากคู่ที่มีความขัดแย้งต่างเคารพในความคิดที่แตกต่างของอีกฝ่าย การแก้ปัญหา ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุและผลหรือโต้แย้งกันบนหลักความเป็นจริงและข้อมูล โดยปราศจากอคติส่วนตัว

อย่างไรก็ดี รูปแบบการพัฒนาจิตแห่งความเคารพสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของสังคมไทยในปัจจุบันอาจมีความแตกต่างไปจากแนวคิดทางตะวันตก เนื่องจากการมีค่านิยมที่แตกต่างกัน ตลอดจนบริบทสังคมไทยในปัจจุบันยังมีปัญหาในเรื่องความขัดแย้งทางการเมือง อันเป็นปรากฏการณ์ที่คนไทยทั่วไปรับรู้ได้ชัดเจน ว่ามีการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายของประชาชนเป็นหลากหลายกลุ่มที่มีความแตกต่างความคิดทางการเมือง ที่ยึดถือและกินเวลายาวนานร่วมสิบปี ซึ่งเด็กและเยาวชนไทยในปัจจุบันอยู่ในวัยที่เติบโตมาพร้อมกับปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยดังกล่าว รวมทั้งเติบโตมาพร้อมกับการก้าวสู่ช่วงเวลาของความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ที่ใช้กันแพร่หลายมากในปัจจุบัน ที่เป็นประโยชน์ทางการสื่อสารและการเรียนรู้ แต่ถ้าใช้ไม่ถูกต้องจะเป็นดาบสองคมได้ เช่น การละเมิดสิทธิ์ส่วนตัวของผู้อื่น การวิพากษ์วิจารณ์โจมตีผู้อื่นโดยยังมีข้อมูลไม่เพียงพอ อันเป็นการทำร้ายผู้อื่น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจรูปแบบการพัฒนาจิตแห่งความเคารพให้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็กและเยาวชนและส่งผลต่อการลดปัญหาความขัดแย้งในสังคมทั้งในปัจจุบันและอาจเกิดขึ้นตามมาในอนาคต ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้จะนำไปสู่การรูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมจิตแห่งความเคารพในลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษารูปแบบในการพัฒนาจิตแห่งความเคารพของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 วิธีวิทยาการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิทยาการศึกษาแบบ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นแนวคำถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure Questionnaires) ที่สามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความเชี่ยวชาญเฉพาะของผู้ให้ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบปรากฏการณ์วิทยาเชิงพรรณนา (Descriptive Phenomenology) ตามแนวคิดของฮัสเซอร์ล (Edmund Husserl) อันเป็นการเรียนรู้ปรากฏการณ์จากการบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล นำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงปรากฏการณ์ และบรรยายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อทำความเข้าใจค้นหาความหมายและองค์ประกอบของจิตแห่งความเคารพและแนวทางในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ให้แก่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

3.2 ขอบเขตของผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง เป็นผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์การจัดกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมเสริมหลักสูตร ดังนี้ 1) ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษา 2) ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ 3) อาจารย์หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 4) อาจารย์หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ 5) ครูชำนาญการพิเศษ สอนวิชาหน้าที่พลเมือง 6) ครูชำนาญการสอนวิชาประวัติศาสตร์ 7) อาจารย์ผู้สอนวิชาภูมิคุ้มกันพื้นฐาน 8) อาจารย์ผู้สอนกลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ และที่ปรึกษาโรงเรียน 9) อาจารย์มหาวิทยาลัย สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ 10) อาจารย์มหาวิทยาลัย สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และ 11) อาจารย์มหาวิทยาลัย สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว

การสรุปและอภิปรายผล

4.1 ความหมายและองค์ประกอบ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ความหมายและองค์ประกอบของจิตแห่งความเคารพมีความคล้ายคลึงและความแตกต่างจากที่ได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตแห่งความเคารพดังนี้

4.1.1 ความคล้ายคลึง

ผู้เชี่ยวชาญให้ความหมายของ **จิตแห่งความเคารพ** หมายถึง การตอบสนองต่อบุคคลหรือกลุ่มคนด้วยการยอมรับ เห็นคุณค่าและสามารถทำงานร่วมกันกับบุคคลที่มีความแตกต่างกันอย่างเปิดใจกว้าง เคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Howard Gardner (Gardner, 2006: 157) โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้

การเปิดใจกว้าง คือ การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างหลากหลาย รับฟังผู้อื่นด้วยความเข้าใจและมีเหตุผล การถกเถียงอภิปรายกันเป็นเรื่องธรรมดา ยอมรับความคิดเห็นคนอื่น แม้จะรู้สึกไม่เห็นด้วย โดยคิดอย่างหลากหลายแง่มุมรับฟังและนำข้อมูลมาคิดไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง ก่อนตัดสินใจเชื่อหรือทำสิ่งใดลงไป ถ้าไม่เห็นด้วยสามารถชี้แจงด้วยเหตุผลได้ ช่วยลดความขัดแย้งได้ เมื่อรับฟังคนอื่นมาก มองความคิดเห็นคนอื่นในแง่ดี จะทำให้ได้มิตรภาพ เป็นคนที่น่าคบหา การได้รับแนวคิดที่แปลกใหม่ ทำให้มีความคิดสร้างสรรค์ มีวิสัยทัศน์ และสามารถยอมรับปรับตนเองให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ถ้าไม่เปิดใจรับ การเรียนรู้จะไม่เกิด

การเคารพสิทธิของผู้อื่น เช่น ยอมรับการตัดสินใจของเขา ไม่ไปก้าวล่วงสิทธิของผู้อื่น แต่สามารถให้ข้อเสนอแนะได้ การฟังบรรยายในห้องประชุม ก็ไม่ควรพูดคุยกัน เพราะไม่เคารพสิทธิของผู้อื่นที่กำลังตั้งใจฟัง การแข่งขันกีฬาต้องเคารพในการตัดสินของคณะกรรมการ หรือกรณีการใช้คอมพิวเตอร์ ต้องเคารพสิทธิ์ ไม่ไปละเมิดลิขสิทธิ์ การส่งข้อมูลหรือแสดงความเห็นในเครือข่ายสังคมออนไลน์ การ Tag คนอื่น ได้รับการยินยอมจากผู้ถูก Tag หรือไม่ การถ่ายรูปเพื่อนที่อาจจะดูไม่ดี ได้ถามความสมัครใจของเพื่อนหรือไม่ ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน แต่ต้องอยู่ในขอบเขตของกฎหมายและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

4.1.2 ความแตกต่าง

ในบริบทของสังคมไทยในปัจจุบันผู้เชี่ยวชาญได้ขยายความองค์ประกอบของจิตแห่งความเคารพรวมไปถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน และการไม่ตัดสินบุคคลแบบภาพพจน์เหมารวมด้วย

ความอ่อนน้อมถ่อมตน หมายถึง การมีสัมมาคารวะ ไม่โอ้อวด ไม่เยอหยิ่ง ไม่ข่มขู่ผู้อื่น มีวาจาสุภาพ และมีจิตใจอ่อนโยน เกิดจากค่านิยมของสังคมไทยที่ยึดถือตำแหน่งและลำดับชั้นในสังคม ที่คนไทยเคารพแสดงความอ่อนน้อมต่อผู้หลักผู้ใหญ่ และการเคารพผู้อาวุโสที่คนไทยจะได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่เด็กให้เคารพผู้ที่เกิดก่อน การไหว้ผู้อาวุโส คือ มารยาททางสังคมที่ดี การปฏิบัติตนความสุภาพเรียบร้อย ถูกต้องตามจารีตประเพณีและบรรทัดฐานทางสังคม การเต็มใจรับฟังการสั่งสอนจากผู้อาวุโสด้วยท่าทีที่สุภาพ และมีน้ำใจช่วยเหลือผู้ใหญ่ โดยไม่เสแสร้งแก่ง้งทำ หรือทำเพราะหวังผลประโยชน์ ความอ่อนน้อมถ่อมตนเกิดจากการคิดเชิงบวก มองโลกในแง่ดี ไม่มีอคติ ไม่สำคัญตัวเองว่าเป็นคนดีหรือคนเก่ง และมองคนอื่นในด้านลบทั้งหมด ผู้เชี่ยวชาญท่านหนึ่งอธิบายโดยตัวอย่างกรณี ทำไมคนไทยจึงรักพระมหากษัตริย์ประเทศหนึ่ง เพราะพระองค์ทรงมีพระจริยวัตรที่เรียบง่าย สัมผัสกับราษฎรอย่างไม่ถือพระองค์ เมื่อทรงเสด็จมาเยือนประเทศไทยทรงยกพระหัตถ์ไหว้แบบธรรมเนียมไทยและมีพระราชปฏิสันถารกับบุคคลที่มาเฝ้ารับเสด็จ ด้วยความสุภาพนอบน้อม

การไม่ตัดสินบุคคลแบบภาพพจน์เหมารวม หมายถึง การพิจารณาบุคคลอื่นด้วยความรอบคอบ ไม่ด่วนสรุปตัดสินผู้อื่นโดยปราศจากข้อมูลที่เพียงพอ ผู้เชี่ยวชาญได้ยกตัวอย่าง ปฏิบัติการ “ล่าแมมดในโซเซียล” ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างแพร่หลาย การ “ล่าแมมด” เกิดขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 14-17 ในทวีปยุโรปและอเมริกาตอนเหนือ คนที่ถูกตราหน้าว่าเป็นแมมด คือ ผู้ที่ถูกสังคมตีตราว่าจ้องลั้มล้างศาสนา ไม่เข้าศาสนา หรือทำผิดศีลธรรม ต่อมาก็จะถูกสังคมจับประหารชีวิต เช่น การเผาทั้งเป็น กรณีการล่าแมมดในเครือข่ายสังคมออนไลน์ก็เป็นการสืบสาวกันว่าใครคิดไม่ตรงกันหรือทำผิดบรรทัดฐานทางสังคม ก็จะถูกถ่ายคลิปวิดีโอเผยแพร่บน Facebook ตาหนีหรือวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของเขาด้วยถ้อยคำหยาบคาย รวมทั้ง การบอกแหล่งที่อยู่ จนเกิดเหตุการณ์ทำให้บุคคลที่ถูกกล่าวหาถูกทำร้ายทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยไม่มีโอกาสได้อธิบาย การล่าแมมดในเครือข่ายสังคมออนไลน์ ซึ่งบางกรณีเป็นความผิดหมิ่นประมาท เพราะรูป ข้อความ หรือคลิปวิดีโอได้ถูกบันทึกไว้ในอินเทอร์เน็ตแล้ว และสามารถตรวจสอบ IP Address ของผู้ส่งได้ การส่งข้อมูลต่อไปเรื่อย ๆ และผู้ส่งได้ให้ความเห็นประกอบด้วย ถ้าต่อมา พบว่า เรื่องดังกล่าวไม่เป็นความจริง และมีผู้ได้รับความเสียหาย ผู้ส่งข้อมูลก็อาจจะถูกดำเนินคดีได้ จากกรณีดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเป็นการตัดสินบุคคลแบบภาพพจน์เหมารวม ขาดวิจารณญาณ ตัดสินผู้อื่นโดยปราศจากความรอบคอบ อันเป็นการไม่เคารพให้เกียรติผู้อื่น

ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับ ไชเดอร์, เดวิส, และการ์ดเนอร์ (Seider; Davis; & Gardner. 2009: 213-214) อธิบายการพัฒนาจิตแห่งความเคารพ จะเริ่มจากการบุคคลพัฒนาทักษะการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) รวมทั้งเรียนรู้ที่จะไม่ล้อเลียน เสียดยตี และการรับรู้บุคคลในลักษณะเหมารวม (Stereotype) ที่มีต่อกลุ่มคนอื่นชาติอื่น หรือลักษณะของบุคคลบางประเภทซึ่งยังไม่ได้มีข้อสรุปที่ชัดเจน การอบรมเลี้ยงดูบุคคลให้มีจิตแห่งความเคารพ ไม่ใช่แค่ฝึกให้บุคคลมีการอดทนอดกลั้น การยอมรับความคิดเห็นของบุคคลอื่น หรือการรู้จักให้อภัย แต่ยิ่งไปกว่านั้น ต้องฝึกให้บุคคลเห็นคุณค่าของความแตกต่างอย่างแท้จริง

4.2 รูปแบบการพัฒนา

ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะรูปแบบในการพัฒนาจิตแห่งความเคารพสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ควรปลูกฝังเข้าไปในกระบวนการเรียน ไม่ใช่ให้วิชา หน้าที่พลเมือง รับผิดชอบหลัก เพียงวิชาเดียว เพราะทุกวิชาสามารถปลูกฝังนักเรียนให้มีจิตแห่งความเคารพได้ทั้งหมด รวมทั้ง การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยมีหลักการดังนี้

1) **เทคนิคในการสร้างการมีส่วนร่วม** เป็นการพัฒนาผู้เรียนโดยการทำงานเป็นทีม ให้เข้าใจวิธีการทำงานร่วมกัน โดยการเรียนรู้โดยใช้การทำโครงการเป็นฐาน (Project-Based Learning) หรือการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) โดยมีหลักการ คือ การเข้าถึงความรู้สึกของผู้อื่นและให้เกียรติสมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมในงานที่ทำ การตั้งศักยภาพของสมาชิกในทีมมาใช้เพื่อสนับสนุนภารกิจของกลุ่ม และยอมรับในความหลากหลายโดยจัดการความขัดแย้งให้เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ วิธีการที่ใช้ในกระบวนการกลุ่มประกอบด้วย

1. **วิธีการถกปัญหา (Discussion (ORID) Method)** ประกอบด้วย ระดับวัตถุประสงค์ (Objective Level) ระดับไตร่ตรอง (Reflective Level) ระดับการตีความ (Interpretative Level) ระดับการตัดสินใจ (Decision Level) การจัดการเรียนรู้โดยการตั้งประเด็น เช่น การเคารพผู้ใหญ่ของเด็กไทยในปัจจุบัน ว่าเห็นหรือได้ยินอะไร รู้สึกอย่างไร คิดอย่างไร และจะทำอะไร ทุกคนในทีมร่วมกันถกปัญหา เพื่อตอบคำถามดังกล่าว การตอบคำถามจะทำให้เกิดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นแนวทางที่กำหนดขึ้นมาจากตนเอง ไม่ใช่กำหนดมาจากคนภายนอกกลุ่ม ทุกคำตอบไม่มีถูกหรือผิด แล้วให้ทุกคนเขียนคำตอบลงในกระดาษ เมื่อได้ข้อมูลจากสมาชิกทุกคนจนครบทุกคำถาม ให้นำข้อมูลมาแบ่งกลุ่ม

2. **วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop Method)** มี 5 ขั้นตอน คือ สถานการณ์ (บริบท) ระดมสมอง จัดกลุ่ม ตั้งชื่อ ไตร่ตรอง เป็นการให้สมาชิกในทีมกำหนดแนวทางในการทำงานร่วมกัน เช่น การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเคารพผู้ใหญ่ต้องทำอย่างไร ให้สมาชิกทุกคนระดมความคิดและเขียนใส่กระดาษ หรือบัตรความคิด จากนั้น สมาชิกในทีมจับคู่พูดคุยกัน แล้วเล่าคำตอบให้เพื่อนสมาชิกฟัง ต่อมา สกัดคำตอบที่เขียนไว้ในบัตรความคิด แล้วนำมาจัดกลุ่มแล้วตั้งชื่อขั้นตอนสุดท้าย คือ ร่วมกันไตร่ตรองว่าความคิดใดดีที่สุด

3. **วิธีการวางแผนปฏิบัติการ (Action Planning Method)** การที่สมาชิกในกลุ่มระดมความคิดโดยมี 7 ขั้นตอนสำคัญ คือ

- ร่างแผนการดำเนินการ โดยตั้งคำถามทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร
- แผนที่ทำหากสำเร็จจะเกิดประโยชน์อย่างไร
- มีจุดแข็งอย่างไร ที่จะทำให้งานประสบความสำเร็จ และมีข้อจำกัดอย่างไรที่จะทำให้งานสำเร็จไม่ได้
- รวบรวม ข้อดี ข้อจำกัด ข้อเสนอแนะ ประโยชน์ เพื่อทำเป็นพันธสัญญา โดยอาจจะคิดเป็นคำขวัญของทีม
- นำกิจกรรมวิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop Method) มาทำอีกครั้ง เพื่อกำหนดภารกิจสำคัญที่จะต้องทำ
- การจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) จากภารกิจสำคัญ กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ตัวชี้วัด กิจกรรม ระยะเวลา วิธีการประเมินผล งบประมาณ ผู้รับผิดชอบ ภารกิจแต่ละอย่าง ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบ หาอาสาสมัครที่มีความสามารถ มีความพร้อมและเต็มใจที่จะทำ โดยให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในงานที่ทำ
- ให้แต่ละกลุ่มนำมาเสนอ แล้วนำวิธีการถกปัญหา (Discussion (ORID) Method) มาใช้อีกครั้ง เพื่อให้แผนงานของกลุ่มสามารถทำให้เป็นจริงได้

ข้อค้นพบในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดจิตแห่งความเคารพ ผลการวิจัยมีความสอดคล้องกับ เวสส์เลอร์ (Wessler, 2003) ได้อธิบายว่า ห้องเรียนแห่งความเคารพ (Respectful Classroom) คือ ห้องเรียนที่เด็ก มีความรู้สึกปลอดภัยทั้งทางร่างกายและอารมณ์ รวมทั้ง รู้สึกว่าตนมีคุณค่า นักเรียนที่รู้สึกว่าคุณค่า ไม่ปลอดภัยและรู้สึกว่าตนไม่มีคุณค่า จะพบปัญหาในด้านวิชาการและความสัมพันธ์กับผู้อื่นซึ่ง แมคคอนเนลล์ และ เอลเลียต (Miller; & Predo, 2006: 294 citing McConnell; & Elliot, 2003) อธิบายว่า ในการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนที่ดี และการสร้างบรรยากาศห้องเรียนเชิงบวก จะพบว่า มีสัมพันธภาพเชิงบวกระหว่างความคาดหวังของครูและผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ครูมีความตั้งใจที่จะช่วยเหลือเด็กตามสิทธิ์ที่เขาพึงจะได้รับ ให้ความสนใจและการให้ผลสะท้อนกลับแก่เด็ก รวมทั้ง คอลวิลล์ ฮอลล์ (Miller; & Predo, 2006: 294 citing Colville-Hall, 2000) พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของครูกับแรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้เรียน การสื่อสารประกอบด้วย การใช้น้ำเสียงเชิงบวกที่บอกถึงความรู้สึกเข้าถึงใจเด็ก (Empathy) และมีความจริงใจ สามารถช่วยครูในการส่งสารและรับสารจากเด็ก ครูต้องเป็นผู้ฟังที่ดี เพื่อช่วยให้นักเรียนได้ถ่ายทอดความรู้สึกและความต้องการออกมาอย่างชัดเจน ดังนั้น การสอนเพื่อส่งเสริมให้เด็กมีจิตแห่งความเคารพไม่ใช่เพียงสอนให้เด็กให้ความสำคัญกับการเคารพตำแหน่งทางสังคมหรือวัยวุฒิบุคคลเท่านั้น แต่ควรให้ความสำคัญกับการชื่นชมความคิด ประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมอื่น ๆ ด้วย รวมไปถึงต้องกระตุ้นให้เด็กมีความสนใจ สำรวจทัศนคติมุมมองของผู้อื่น อันจะนำไปสู่การยอมรับต่อความคิดเห็นของบุคคลอย่างหลากหลาย รวมทั้ง จากการศึกษาแนวทางในการพัฒนารูปแบบเพื่อส่งเสริมจิตแห่งความเคารพ การ์ดเนอร์ (Gardner, 2006 : 157) อธิบายว่า ควรเน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยอาศัยกระบวนการกลุ่มที่ทำให้เกิด ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ต่างฝ่ายต่างถ่ายทอด แลกเปลี่ยน ประสพการณ์ ร่วมกันคิดวิเคราะห์

สังเคราะห์ สรุปผล และประเมินผลการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ตลอดจน มีการนำความรู้ และทักษะต่างๆ ที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริง ผู้เรียนต้องสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ไม่ว่าจะบุคคลเหล่านั้นจะมีภูมิหลัง ทักษะคิด มุมมอง หรือความคิดเห็นที่แตกต่างกันก็ตาม

2) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยการเรียนการสอนควรมีตัวอย่างบุคคลหรือสถานการณ์อาจจะมาจากละคร สารคดี ข่าว เหตุการณ์ปัจจุบันที่กำลังเป็นข่าวกระแสสังคม ให้นักเรียนนำมาวิเคราะห์ วิพากษ์และอภิปราย แล้วมาสรุปให้เพื่อนฟัง ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมกลุ่มคำนึงความหลากหลาย เช่น ความหลากหลายทางเพศ ความสามารถของผู้เรียน เพื่อให้นักเรียนเชื่อว่า ความหลากหลายสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีคุณค่า ให้นักเรียนทำงานร่วมกับเพื่อนที่ไม่ใช่เพื่อนสนิท และสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกันในแต่ละกลุ่ม

ผลการวิจัย บอเลอร์ (Boaler. 2006: 74-78) ที่ได้ศึกษาระยะยาวเป็นเวลา 4 ปี โดยติดตามนักเรียน 700 คน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่แตกต่างกัน 3 แห่ง ครอบคลุมโรงเรียนในเมืองและชนบท โดยโรงเรียนในเมืองนั้นใช้กระบวนการส่งเสริมความสัมพันธ์แบบเท่าเทียมกัน และสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน ซึ่งครุคณิตศาสตร์ของโรงเรียนในเมืองได้ปฏิบัติงานร่วมกันในการออกแบบหลักสูตรและการสอน เพื่อส่งเสริมจิตแห่งความเคารพ โดยกำหนดให้นักเรียนทำงานกันเป็นกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาเชิงคณิตศาสตร์ ที่ซับซ้อน ผลที่ได้รับ คือ การมอบหมายให้ผู้เรียนเรียนรู้เกี่ยวกับมุมมองทางความคิดของผู้อื่น และการเรียนรู้การสื่อสารระหว่างกัน จะส่งเสริมให้เกิดความเคารพซึ่งกันและกัน และงานวิจัยของโคเฮน และ โลทาน (Cohen; & Lotan. 1997 citing Boaler. 2006: 75) อธิบายว่า การจัดการเรียนสอนเพื่อพัฒนาการเคารพในความแตกต่าง ควรออกแบบโดยคำนึงถึงความแตกต่าง ความรู้สามารถของผู้เรียนทั้งในด้านสังคมและด้านวิชาการ โดยจัดกิจกรรมทำงานกลุ่มให้ร่วมกัน ทำงานที่ใช้ความคิดระดับสูง (High-Order Thinking)

3) กิจกรรมจิตอาสา เป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักการเป็นผู้ให้ผู้ที่ด้อยโอกาสกว่าตนเอง เช่น การพานักเรียนไปตามสถานเลี้ยงเด็ก หรือทำสาธารณประโยชน์ และปลูกฝังจากสิ่งที่ได้พบเห็น เพื่อให้นักเรียนเรียนรู้ว่าโลกนี้มีความหลากหลาย ต้องยอมรับในความเท่าเทียมกันของคน แม้จะมีสถานะทางสังคมที่ด้อยกว่า แต่ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน เปิดโลกทัศน์ความเป็นผู้ให้ตามศักยภาพ ทำให้จิตใจมีความอ่อนโยนมากขึ้น สร้างคุณค่าให้แก่ตนเอง ด้วยความอ้อมเอมใจ

ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเสนอแนะตามข้อค้นพบไว้ดังนี้

1) การศึกษาความหมายและองค์ประกอบของจิตแห่งความเคารพ การพัฒนานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายให้มีจิตแห่งความเคารพจะต้องคำนึงถึงค่านิยมของสังคม ตลอดจนบริบทและสถานการณ์สังคมในปัจจุบันด้วย

2) การพัฒนานักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายให้มีจิตแห่งความเคารพ ควรจัดกระบวนการเรียนรู้โดยอาศัยกระบวนการกลุ่มที่สมาชิกในกลุ่มมีความแตกต่างหลากหลาย และกระตุ้นให้ทุกคนเห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลาย ใช้เทคนิคในการสร้างการมีส่วนร่วมและฝึกทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

5.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งต่อไป

1) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของจิตแห่งความเคารพของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

2) สร้างและศึกษาผลของรูปแบบการพัฒนาจิตแห่งความเคารพของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

บรรณานุกรม

สถาบันปริดีที พนมยงค์. (2557). ประชาธิปไตยเบื้องต้นสำหรับสามัญชน. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2557 จาก

http://www.pridiinstitute.com/autopage/show_page.php?h=11&s_id=5&d_id=4

สาโรช บัวศรี. (2520). ความหมายของประชาธิปไตยในแง่การศึกษา พื้นฐานการเมืองการปกครอง. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ.

- Boaler, J. (2006). Urban Success. A Multidimensional mathematics approach with equitable outcomes. **Phi Delta Kappan**. 87(5).
- Gardner, H. (2006). **Five minds for the future**. Boston, Mass: Harvard Business School Press.
- Miller, R.; & Pedro, J. (2006). Creating Respectful Classroom Environments. **Early Childhood Education Journal**. 33(5) : 293 – 299.
- Seider, S., Davis, K., & Gardner, H. (2009). Morality, ethics and good work: Young people's respectful and ethical minds. In D. Ambrose & T. Cross (Eds.), **Morality, ethics and gifted minds** (pp. 209-223). New York, NY: Springer.
- Wessler, S. L. (2003). Rebuilding classroom relationships – It's hard to learn when you're scared. **Educational Leadership**. 61(1).